Monnickendam, 18 augustus 2026

Raadsnummer:	199-61
Zaaknummer:	156791
Portefeuillehouder:	Victor Pons
Contact via:	Afdeling Samenleving
Wettelijke grondslag voor raadsbevoegdheid:	Wet stelsel openbare bibliotheken

Aan de Raad

Onderwerp: Bibliotheekwerk

Voorstel
Vanaf 2027 structureel een budget van € 150.000,- bij te ramen voor het uitvoeren van de basis-dienstverlening bibliotheekwerk Waterland (bijlage 2), waarvoor wij in de septembercirculaire 2026 een vergoeding ontvangen van minimaal € 100.000,-.

Inleiding
Naar verwachting treedt de wetswijziging van de Wet stelsel openbare bibliotheken (Wsob) op 1 januari 2027 in werking. Met deze wetswijziging beoogt het Rijk de beschikbaarheid en de bereikbaarheid van de fysieke bibliotheek structureel te waarborgen en zo de toegang tot een volwaardige bibliotheek-voorziening voor iedere inwoner te garanderen. Gemeenten krijgen hierin een zorgplicht. Er is een normenkader opgesteld waarin staat waar een volwaardige bibliotheekvoorziening aan zou moeten voldoen. Het Rijk kent extra budget toe aan gemeenten voor de uitvoering van de zorgplicht.
Stichting Openbare Bibliotheek Waterland voert het bibliotheekwerk uit in Waterland. De huidige overeenkomst met de Stichting Openbare Bibliotheek Waterland loopt op 31-12-2026 af. Met ingang van 1 januari 2027 wordt het bibliotheekwerk gesubsidieerd en moeten er nieuwe afspraken gemaakt worden over de uitvoering. De Stichting Openbare Bibliotheek Waterland heeft tijdig een reactie nodig op hun subsidieaanvraag om hun bedrijfsvoering klaar te maken voor 2027. Het vaststellen van de begroting 2027 komt daarvoor te laat. Gezien de bekostigingssystematiek over gaat van inkoop naar subsidie is er nog geen basisbedrag waar zij vanuit kunnen gaan. Om die reden wordt dit voorstel los van de begroting ingediend.

Argumenten

1.1. De voorgestelde basisdienstverlening (zie bijlage 2) werkt toe naar een volwaardige bibliotheek zoals beoogd in de vernieuwde Wet stelsel openbare bibliotheken (Wsob).
Met de vernieuwde Wsob, die naar verwachting op 1 januari 2027 in werking treedt, krijgen gemeenten de zorgplicht voor een volwaardige bibliotheekvoorziening. Deze wet is aangepast om de maatschappe-lijke functie van de bibliotheek te verankeren.

Op grond van de wet (artikel 5) moet een openbare bibliotheekvoorziening voor iedereen toegankelijk zijn en “omvat deze in ieder geval de volgende functies, die bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling en verbetering van de maatschappelijke kansen van het algemene publiek:

a. ter beschikking stellen van kennis en informatie;
b. bieden van mogelijkheden tot ontwikkeling en educatie;
c. bevorderen van lezen en het laten kennismaken met literatuur;
d. organiseren van ontmoeting en debat; en
e. laten kennis maken met kunst en cultuur.”

Als onderdeel van het aanbod dient de gemeente ten minste één bibliotheekvoorziening in stand te houden die:

a. De vijf wettelijke functies vervult;
b. Een fysieke collectie heeft; en
c. Over een professionele personeelsbezetting beschikt.

Tegelijkertijd is in de wet verankerd dat een bibliotheekvoorziening het onderwijs moet ondersteunen. Bibliotheken spelen een belangrijke rol bij leesbevordering in het onderwijs. De specifieke rol van bibliotheken bij leesbevordering voor de schoolgaande jeugd en de bekostiging daarvan krijgen bij de aanpassing van de Wsob een wettelijke basis.

1.2. Het Rijk heeft een extra structurele bijdrage van minimaal € 100.000,- per jaar opgenomen voor het uitvoeren van de vernieuwde Wsob in de gemeente Waterland.

Een groot deel van het extra aangevraagde budget wordt gedekt vanuit de structureel verhoogde Rijksbijdrage. In 2025 en 2026 werd dit incidenteel toegekend door het Rijk en incidenteel bijgeraamd door de gemeente Waterland. Voor 2027 was de extra Rijksbijdrage nog niet begroot. Van de € 150.000,- die in dit voorstel wordt aangevraagd, wordt minimaal € 100.000,- gedekt door de Rijksbijdrage. De structurele bijdrage van het Rijk komt vanaf 2027 binnen via het gemeentefonds. Uit de wijziging begroting van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voor 2026 (Voorjaarsnota) blijkt dat de Rijksmiddelen voor openbare bibliotheken worden geïndexeerd. De bijdrage in 2027 bedraagt naar verwachting € 3,05 per inwoner met een minimumuitkering per gemeente van € 105.000,-. De definitieve bedragen worden gepubliceerd in de Septembercirculaire Gemeentefonds 2027.

1.3. De voorgestelde basisdienstverlening is een voorwaarde voor het behoud van bibliotheekwerk in Waterland.

Als gemeente Waterland niet akkoord gaat met de voorgestelde basisdienstverlening kan de Stichting Openbare Bibliotheek Waterland geen bibliotheekwerk leveren in onze gemeente. Aangezien er geen andere aanbieders zijn die bibliotheekwerk kunnen leveren in lijn met de Wsob, en onze huidige afspraken met de bibliotheek Waterland 31 december 2026 aflopen, betekent dit dat er dan per 1 januari 2027 geen bibliotheekvoorziening meer zal zijn in Waterland.

In heel Nederland wordt het bibliotheekwerk uitgevoerd door openbare bibliotheken die zich richten op hun eigen werkgebied/regio. In onze regio is dat de Stichting Openbare Bibliotheek Waterland. Voor zover bekend zijn er geen commerciële partijen meer die bibliotheekdiensten in lijn met de Wsob leveren in Nederland. De Stichting Openbare Bibliotheek Waterland voert het bibliotheekwerk uit in Purmerend, Edam-Volendam, Waterland en Landsmeer. Tussen de betrokken gemeenten en de Stichting Openbare Bibliotheek Waterland zijn gesprekken gevoerd over de minimale voorwaarden waar de dienstverlening en bekostiging aan moet voldoen.

Hierbij zijn de uitgangspunten een evenredige verdeling van organisatorische kosten en een dienst-verlening die aansluit bij de Wsob/het normenkader. Iedere gemeente die gebruik maakt van de dienstverlening van de Stichting Openbare Bibliotheek Waterland dient hieraan te voldoen.

1.4. Het voorgestelde bedrag per inwoner ligt onder het landelijk gemiddelde.
Volgens recente cijfers was in 2024 de gemiddelde gemeentelijke bijdrage voor bibliotheekwerk € 28,54 per inwoner[1]. Dit bedrag was inclusief huisvestingskosten. Het is aannemelijk dat dit gemiddelde in 2027 hoger zal liggen door indexering en de aankomende zorgplicht in de Wsob. In Waterland was de bijdrage per inwoner in 2024 ongeveer € 14,30, de helft van het landelijk gemiddelde. Met de basisdienst-verlening zoals voorgesteld betaalt Waterland, inclusief huisvestingskosten, in 2027 een bedrag van € 23,15 per inwoner. Dit bedrag ligt dus onder het landelijk gemiddelde van 2024, en onder het te verwachten landelijk gemiddelde van 2027.

1.5. De voorgestelde basisdienstverlening Waterland werkt toe naar het normenkader (zie bijlage 4);
Het normenkader, opgesteld door de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Vereniging Openbare Bibliotheken, geeft gemeenten handvatten voor het realiseren van een volwaardige bibliotheekvoorziening zoals bedoeld in de Wsob.
Het normenkader benoemt vier normen voor het realiseren van een volwaardige bibliotheek:

- de inhoudelijke norm (de 5 kernwaarden uit artikel 5 zoals hierboven genoemd);
- de aanwezigheidsnorm (het minimum aantal vestigingen per hoeveelheid inwoners, tenminste 1 vestiging per 13.000 inwoners);
- de bekostigingsnorm (de norm gaat uit van € 22,- per inwoner (excl. huisvesting, Informatiepunt Digitale Overheid (IDO), en de bibliotheek op school (dbos))
- Professioneel bemenste openingstijdennorm; Een gewone vestiging moet tenminste 30 uur per week professioneel bemenst open.

Basisdienstverlening Waterland ten opzichte van het Normenkader

- *Inhoudelijke norm:*
    - Invulling 5 kerntaken artikel 5 Wsob: ja
    - Ondersteuning netwerk met onderwijs: ja
    - Fysieke voor iedereen toegankelijke plek: ja
- *Aanwezigheidsnorm*; met 4 vestigingen waarvan 1 hoofdvestiging voldoet Waterland ruimschoots aan de aanwezigheidsnorm.
- *Bekostigingsnorm;* deze norm gaat uit van € 22,- per inwoner (excl. huisvesting, Informatiepunt Digitale Overheid (IDO), en de bibliotheek op school (dbos)). In dit voorstel komen de kosten uit op € 15,52 per inwoner voor de basisdienstverlening (inclusief verwachte indexatie voor 2027). De dienstverlening in dit voorstel voldoet daarmee nog niet volledig aan de bekostigingsnorm volgens het normenkader.
- *Bemenste openingstijdennorm;* Volgens deze norm moet Waterland in de hoofdvestiging 30 professioneel bemenste openingsuren aanbieden. In bovenstaand voorstel is dat nog niet het geval. Als de uren van de vestigingen bij elkaar opgeteld worden komen we op 28 uur uit.

Voor een uitgebreide toelichting van de basisdienstverlening zie bijlage 2.

In de vernieuwde Wsob zal een ingroeiperiode worden openomen die gemeenten de tijd geeft om toe te werken naar het normenkader. Dit voorstel zet een stap in die richting. Na ingang van de wet en op basis van een volwaardige evaluatie, kan de dienstverlening worden uitgebreid om te voldoen aan het normenkader.

1.6. De voorgestelde dienstverlening sluit aan bij de opgehaalde input van inwoners (zie bijlage 4).
Via de medewerkers en vrijwilligers in de verschillende vestigingen, en via een enquête onder bezoekers, is informatie opgehaald over de ervaringen van de bezoekers van de bibliotheek. Hieruit kwamen een aantal zaken duidelijk naar voren.

[1] https://www.bibliotheeknetwerk.nl/artikel/inkomsten-en-uitgaven-van-de-openbare-bibliotheek

Er is behoefte aan een ruimere en vernieuwde collectie, vaker transport om wachttijden te minimaliseren, en meer professioneel bemenste openingstijden zodat alle diensten goed uitgevoerd kunnen worden.

Daarnaast wordt ook het belang van de vestigingen in de kleinere kernen benadrukt. Deze vestigingen zorgen voor een toegankelijke bibliotheekvoorziening. Dit geldt met name voor de doelgroepen die minder mobiel zijn, zoals kinderen en ouderen. Waar inwoners van de kleinere kernen steeds meer voorzieningen hebben zien verdwijnen, zijn ze blij dat de bibliotheek er nog is. Daarbij maken lokale vestigingen het voor scholen in die kernen ook makkelijker om gebruik te maken van de bibliotheek. Dit verstevigt de ondersteuning van het onderwijs bij leesbevordering van schoolgaande kinderen, een taak die in de Wsob wettelijk verankerd is. Met het oog op de ontwikkeling van taal- en digitale vaardigheden voor jong én oud, is een bibliotheekvestiging in de buurt dus belangrijk.

In dit voorstel wordt ingespeeld op alle belangrijke punten die uit de gesprekken en enquête naar voren zijn gekomen. De zaken waarover inwoners aangaven ontevreden te zijn worden met dit voorstel aangepakt.

1.7. De basisdienstverlening maakt dat de bibliotheek ook diensten en activiteiten kan uitvoeren die bekostigd worden uit andere middelen.
Naast de basisdienstverlening biedt de bibliotheek ook andere diensten aan, zoals Informatiepunt Digitale Overheid (IDO) en het NL-Plein. IDO wordt budgetneutraal uitgevoerd, en het NL-plein wordt bekostigd uit regionale middelen vanuit de Wet Educatie en Beroep (WEB). De diensten voortkomend uit regionale middelen verstevigen en verbreden het bibliotheekwerk, wat bijdraagt aan het realiseren van een volwaardige bibliotheekvoorziening met een brede maatschappelijke functie. Zonder bibliotheekvestiging lopen wij de inzet van deze regionaal-toegedeelde middelen en bijbehorende dienstverlening mis.

Kanttekeningen
1.1 Er zijn slechts twee bibliotheekvestigingen in Waterland nodig om aan het normenkader te voldoen
Eén hoofdvestiging (in Monnickendam) in combinatie met een kleine vestiging zou voldoende zijn om aan het normenkader van de zorgplicht te voldoen. Ook in de regionale afspraken zijn het aantal vestigingen per gemeente en de daarbij behorende huisvestingskosten buiten beschouwing gelaten. Het is dus mogelijk om een aantal vestigingen in de kleinere kernen (Marken, Ilpendam en Broek in Waterland) te sluiten, om op die manier kosten te besparen. Deze vestigingen zijn echter belangrijke voorzieningen voor de inwoners van deze kernen. Het sluiten van deze vestigingen zou een besparing van huisvestingskosten opleveren. Dit is een besparing van maximaal € 45.000,- bij sluiting van twee vestigingen. Het sluiten van vestigingen heeft geen invloed op de gevraagde dienstverlening zoals omschreven in het normenkader. Op de kosten van de dienstverlening kan weinig worden bezuinigd, omdat het al een basisdienstverlening betreft. Met het sluiten van vestigingen in de kleine kernen, zou een belangrijke lokale voorziening verloren gaan in twee dorpskernen.

1.2 Het OntdekLAB wordt niet voortgezet
Het OntdekLAB is in de afgelopen periode als pilot ingezet in Waterland. In het OntdekLAB kunnen kinderen en volwassenen op een speelse manier kennismaken met-, en interesse ontwikkelen voor, techniek en ICT. Het OntdekLAB maakt echter geen deel uit van de basisdienstverlening van de bibliotheek Waterland. Daarmee is er de optie om het OntdekLAB niet voort te zetten.
Gezien er keuzes gemaakt moeten worden op financieel gebied, is het OntdekLAB niet opgenomen in dit voorstel. Het uitgangspunt is om in eerste instantie terug te gaan naar de basisdienstverlening van de bibliotheek.

1.3 De combinatie van drie factoren leidt tot hogere kosten voor de bibliotheek in Waterland;

a. Basisdienstverlening Waterland die toewerkt naar het normenkader/de Wsob is duurder dan de huidige voorziening. De huidige voorziening kan niet worden voortgezet. Het contract voor deze dienstverlening eindigt 31 december 2026.
b. Waterland moet gaan bijdragen aan de organisatorische kosten. Bij de aanbesteding in 2022 heeft stichting Openbare Bibliotheek Waterland ons een aanbod gedaan, waarbij de organisatorische kosten onvoldoende werden doorberekend. Nu het contract eindigt per 31 december 2026, moet Waterland evenredig bijdragen in de kosten. Daarnaast zijn organisatorische kosten zoals personeelskosten, huisvestingskosten en materieelkosten in de afgelopen vier jaar flink gestegen.
c. Het budget voor bibliotheekwerk was in 2025 en 2026 met € 100.000,- opgehoogd, maar dit was incidenteel budget. Hier stond voor 2025 en 2026 een decentralisatieuitkering van hetzelfde bedrag tegenover. Vanaf 2027 wordt de € 100.000,- toegevoegd aan het gemeentefonds. De gemeente ontvangt dus structureel budget vanuit het Rijk, dit budget krijgt alleen een andere vorm. De ophoging van het budget voor bibliotheekwerk vanaf 2027 is echter nog niet opgenomen in de gemeentebegroting.
d.

Financiële toelichting
Gemeenten ontvangen een Rijksbijdrage in het gemeentefonds voor sociale voorzieningen. Hier valt de uitvoering van het bibliotheekwerk ook onder. Met de invoering van de nieuwe Wsob wordt het budget voor bibliotheekwerk structureel verhoogd met minimaal €100.000.

Er is in de gemeentebegroting structureel € 260.000,- begroot voor de uitvoering van de basisdienstverlening bibliotheekwerk. In 2025 en 2026 was dit bedrag incidenteel opgehoogd met de decentralisatie-uitkering van € 100.000,-.
In totaal is er € 410.000,- nodig voor het uitvoeren van de basisdienstverlening bibliotheekwerk. Voor de basisdienstverlening is daarom structureel ophogen van het budget met (€ 410.000,- - € 260.000,- =) € 150.000,- nodig. Hiervan wordt minimaal €100.000 gedekt door de extra structurele Rijksbijdrage voor bibliotheekwerk welke in de Septembercirculaire Gemeentefonds 2027 gepubliceerd wordt.

Duurzaamheid
N.v.t.

Communicatie
N.v.t.

Burgemeester en wethouders,
b.a.

drs. E.G.H. Dijk MPM
gemeentesecretaris/algemeen directeur

drs. M.C. van der Weele
burgemeester

Bijlage(n):
1. Conceptraadsbesluit
2. Dienstverlening bibliotheek
3. Behoeftepeiling
4. Normenkader Wsob